

визначте головну думку. Поясніть розділові знаки.

“Гине мова – гине народ!”

“У народу, що не знає соборної літературної мови, а тим самим не знає й почуття всенародної єдності й єдності, панує політична й культурна анархія, що приносить йому безсилля, ліпше – знайомство, продажність, зраду”.

“Народ, що легко кидає своє і пристає до чужого, ніколи сильним не буде!”

“Український народ по вірі може бути, ким він хоче, але він завжди повинен залишатися українським народом”.

“Піднісім культурно і освітньо наші села, то й усі піднімемося!” [8, С. 30].

Наповнюючи зміст уроку рідної мови українознавчим компонентом, пам'ятками української культури, фольклорними елементами, вчитель збагачує духовний світ дитини, пробуджує її пізнавальні інтереси до національної історії та культури, формує художньо-естетичні цінності, бажання творчо ставитися до народної спадщини. Використання на уроках рідної мови малих жанрів фольклору сприяє всебічному вихованню дітей, збагаченню їхнього мовлення зразками народної мудрості, формуванню самостійного мислення, підвищенню грамотності. Звернення до народної творчості на уроках української мови допоможе школярам відчувати красу і велич української духовної культури.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтович В. Українська міфологія. – К., 2002.
2. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. У 2-х т., Т. 1. – К., 1991.
3. Довженко О. Кіноповісті. Оповідання. – К., 1986. – С. 445.
4. Ігнатенко П. Р., Руденко Ю. Д. Народознавство у школі // Знання, 1990, № 7.
5. Лозко Г. С. Українське народознавство. – 3-є вид. – Х.: Видавництво “Див”, 2005. – 472 с.
6. Малишко А. Поетичні твори: Літературно-критичні статті. – К., 1988.
7. Нечуй-Левицький І. Твори в 2-х т. – К., 1986.
8. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – Л., 1995.
9. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. – К., 1918.
10. Скуратівський В. Т. Український народний календар. – К.: Техніка, 2003. – 384 с.
11. Сухомлинський В. Методика виховання колективу. – К.: Радянська школа, 1971. – 192 с.

А н н о т а ц и я

Рассматриваются методы использования народоведческих материалов на уроках украинского языка.

Галина Саранча

ШКОЛИ УКРАЇНОЗНАВСТВА ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІАСПОРІ США

У другій половині 40-х років ХХ ст. на звільненій від фашистської окупації території Європи перебувало близько 200 тис. переміщених осіб української національності [1, с. 391], серед яких переважали люди з початковою освітою – 48129 осіб, що становило 54,54% від усього загалу вітчизняних емігрантів. Людей з середньою спеціальною освітою тут перебувало 7061 осіб, близько 9%, неписьменних – 2808 осіб, – 3,2%. Людей із вищою

освітою було 3616, що становило 4,12% [2, с. 120]. За даними Центрального представництва української еміграції в Німеччині (ЦПУЕН) тільки в американській окупаційній зоні серед українського загалу було 303 професори, 102 доценти та 75 наукових працівників [3, с. 2]. Ще одним важливим чинником, який посприяв бурхливому розвитку української науки та освіти в еміграції, було те, що серед переміщених осіб знаходилась значна частина молоді. За статистичними даними ЦПУЕН, у трьох окупаційних зонах знаходилося 25654 дітей і молоді української національності віком до 20 років.

Зважаючи на соціальний склад та освітній рівень української еміграції, яка тимчасово перебувала в Західній Європі, стає зрозумілим, чому стан української освіти і науки тут був на такому високому рівні. У місцях найбільшого зосередження біженців створювали початкові та середні школи. У французькій, американській та британській зонах було створено 79 початкових, або так званих народних українських шкіл, що охопили 3226 учнів. В них працювали 420 вчителів [2, с. 122].

Середню освіту українці мали змогу здобувати у 25 середніх школах, де навчалося 2578 учнів [2, с. 122]. Контроль за навчальним процесом у початкових і середніх школах здійснював Відділ культури і освіти при ЦПУЕН. Узгоджував роботу навчальних закладів Координаційний комітет, який складався з представників президій Наукового Товариства імені Шевченка та Української Вільної Академії Наук. Українські освітні установи існували завдяки фінансовій підтримці, що надавало їм ЦПУЕН. Лише за 1948 р. воно виділило 36.6 % коштів від свого загального бюджету (за перше півріччя 1948 р. ЦПУЕН отримало 877.485 рейх марок) на культурні потреби [2, с. 121]. Такий стан розвитку української освіти в еміграції після завершення Другої світової війни можна назвати своєрідним феноменом, який не мав аналогів в історії української еміграції.

Українці переїхали із таборів для переміщених осіб, де існували українські освітні установи, що забезпечували збереження серед молоді українських традицій, мови та культури до США, де вони зіткнулися з проблемами адаптації в нових умовах проживання. Рідко хто з новоприбулих емігрантів думав відразу про продовження освіти. Більшість докладали зусиль для засвоєння англійської мови, необхідної для працевлаштування, та забезпечення життєвих потреб. Однак, з огляду на високу національну свідомість української еміграції, батьки прагнули, щоб їхні діти, пристосовуючись до життя в американському середовищі, не забували української мови, зберігали власну національну самобутність. Тому і виникла потреба створення українських освітніх установ, які б виконували саме такі завдання. Українська спільнота, поселившись після Другої світової війни в США, стала думати про своє самозбереження, а першочергово про збереження свого найбільшого скарбу – дітей від національного відчуження, зазначав у короткому нарисі присвяченому історії створення товариства “Учительська Громада” професор В. Губчак [4, с. 19].

У США перші школи українознавства для дітей почали організовуватися вже у 1949 році. Ініціатором заснування першого такого закладу був Костянтин Кисілевський, який до переселення у США був директором української школи в таборі для переміщених осіб у Німеччині. У той час, коли більшість українських емігрантів була стурбована проблемами пристосування до нових умов життя, К. Кисілевський вже за три тижні організував школу українознавства в Нью-Йорку. Першими її учнями були члени місцевого осередку українського Пласту. Школа з початку свого заснування налічувала всього 18 учнів, які було розділено на три класи. Навчання проводилося тричі на тиждень по п'ять годин. Чисельність школярів зростала із прибуттям нових емігрантів. Протягом 1950-51

навчального року у школі українознавства навчалося 94 учнів, у п'яти класах, навчання проводили 15 вчителів [5].

У 1949 р. школи українознавства були також засновані в Чикаго і Нью-Гейвені. Наступного року число шкіл значно зросло – вони відкрилися у Детройті, Клівленді, Денвері. Пізніше такі школи організували у Нью-Арку, Балтиморі, Йонкерсі, Філадельфії, Бостоні, Гартфорді, Пассейку. Наприкінці 1952 р. у Нью-Йорку та Чикаго діяло по дві школи українознавства [6].

Українські ентузіасти з гуртка дітей, без будь-яких для цього засобів чи допомоги, створювали установи, в яких виховували покоління свідомих патріотів України, батьківщини, яку вони вже не пригадували у своїх дитячих спогадах, але любов до неї прищеплювалася їм назавжди. За таких непростих умов створювалися і працювали всі школи українознавства у Сполучених Штатах. Організація шкіл у Чикаго, де навчалася найбільша кількість українських школярів пройшла непростий шлях. Про перші кроки школи українознавства, заснованої при кафедрі св. Володимира у 1949 р., О. Коновал зазначав: “На початку школа мала 9-ро дітей, згодом 12...Школа не мала жодного бюджету. Перші книжечки, крейду, тощо купував сам учитель” [7, с. 14]. Школу українознавства при кафедрі св. Миколая у Чикаго заснувало “Товариство опіки над молоддю”, яке восени 1950 р. організувало для українських дітей “Клуб молоді”, що став місцем зустрічей та розваг. Однак, старше покоління бажало, щоб їх діти не тільки могли спілкуватися із своїми ровесниками на рідній мові, але й вивчали українську мову, історію, культуру та виховувались як патріоти своєї вітчизни. Так за ініціативою батьків була організована школа українознавства, в якій спочатку навчалося 13 дітей [8].

Труднощі в організації навчального процесу школи долалися завдяки благодійності та самовідданості українців. Спочатку навчалися в тісних приміщеннях клубів при більярдних столах, правда безкоштовно. Треба було думати про оформлення курсів на шкільний лад і у відповідному шкільному приміщенні. Ініціативу у тій справі перебрало на себе товариство вчителів “Учительська Громада”. Восени 1951 р. Управа товариства організувала курси українознавства при парафіяльній школі св. о. Миколая, а на управителя запросила професора О. Левицького. Отець парох ігумен В. Гавліч надав курсам безплатне приміщення (три зали кожної суботи) та подбав про дарові шкільні підручники. Вчителі за прочитані лекції одержували винагороду. Завдяки цій шляхетній допомозі курси зміцнювали й розширювали навчальну базу [4, с. 19].

У 1952 р. у школі українознавства в Чикаго навчалося вже 170 українських дітей. Розпочалося будівництво окремого приміщення для школи, яке було завершено у березні 1953 р. Оскільки школа українознавства існувала при греко-католицькій парафії св. Миколая, важливим напрямом її діяльності було релігійне виховання, адже українська греко-католицька церква в Америці мала за мету дати дітям українських батьків національне виховання [6]. До завдань, що ставила перед собою школа, було “...вщепити в душу повіреної собі дитвори свідомість свого українського походження та гордість за нього. В українській школі українська дитина молитесь по-українськи, вчиться любити українську мову і українську пісню, вивчає українську історію і культуру, набирає розуміння до української справи і готовости їй допомогти” [5].

Важливим виховним завданням, яке намагалися вирішити у процесі навчання в школі українознавства, було виявлення місця українця в американському суспільстві. Дітям прищеплювали розуміння того, що їм потрібно любити свою нову батьківщину, яка прийняла їх, але при цьому не забувати землю своїх батьків. Українські педагоги вважали, що ці дві речі можна цілком поєднати. Українська освіта, вважали вони, може бути

вагомим вкладом в американську культуру: “Американська культура це мереживо різних культур...Українська католицька школа ставить дітям перед очі приклад інших національних груп в Америці, які хоч є добрими американцями, то однак рівночасно є і добрими поляками, німцями, чехами, словаками чи іншими. Українська школа старасться виховати дітей, що не стидаються українського імені, але люблять його, гордяться ним, приносять йому честь, та здобувають йому право серед інших народів” [6].

У березні 1953 р. на зібранні вчителів шкіл українознавства в Нью-Йорку було засновано Вчительську Раду, метою якої було об'єднання та керівництво існуючими у США загальноосвітніми українськими школами, а також створення єдиної шкільної програми [9, с. 166]. Першим президентом цієї Ради став Е. Царський. Вчительська Рада існувала як відділ при Українському конгресовому комітеті, який розробляв навчальні курси, а також встановлював правила щодо діяльності шкіл українознавства. Радою також призначалися інспектори, які проводили перевірку шкіл, організували щорічні конференції для вчителів. Вчительська рада також займалася видавництвом підручників для шкіл та розробкою навчальних планів для вчителів. Вона ставила перед школами українознавства завдання – не обмежуватися лише навчанням дітей, читати і писати українською мовою, а виховання дитини для української нації. Виховними засобами мало стати вивчення української літератури, історії, культури, організація виступів дівчорі з нагоди шкільних і національних свят таких, як Листопадові роковини, Шевченківські свята та інші заходи й виховні моменти, що зворушують глибоко юну душу та плекають в ній пошану й любов до своєї нації [10, с. 291].

Докладаючи зусиль для виконання цієї виховної мети, вчителі українознавчих шкіл переконувалися, що позитивних результатів у цьому напрямку не доводиться довго чекати. Саме усвідомлення дітьми та молоддю цінності української культури, традицій допомагало їм у непростих умовах пристосування до нових обставин життя. У хроніці життя школи українознавства у Балтиморі за 1952-53 рр., зокрема зауважувалося, що колектив вчителів і відділ Союзу матерів-українок докладали всіх старань, щоб побіч основного завдання школа прищепила молоді любов до свого народу, почуття приналежності до української національної спільноти та гордості з того. За успіхи в організації навчання і виховання дітей школа дістала можливість виступати на міжнародних фестивалях. Перший виступ відбувся 2 травня 1951 р. і справив великий вплив на шкільну молодь. Гучні оплески, якими чужинці нагороджували виступи учнів, зміцнювали серед молоді віру в багатство рідної культури, красу української мови, пісні, співу і танцю. Почуття меншевартості, яке спостерігалося серед новоприбулої молоді, спричинене недосконалим володінням англійської мови, зникало безслідно. Діти вчили чужу мову, не соромлячись своєї рідної [11].

За чотири роки існування Вчительська рада видала два підручники для шкіл: “Рідне слово” – підручник з українознавства, підготовлений професором К. Кисілевським, та “Українська мова” Б. Романенчука. Крім започаткування власного видавництва, рада доклала чимало праці до рецензування різних навчальних підручників [12].

На початку діяльності шкіл українознавства навчальний процес нагадував скоріше атмосферу приватного виховання. Школи влаштовувалися у приміщеннях українських установ та організацій, бо власних приміщень через відсутність коштів не мали. Вчителям доводилося приносити підручники і наочність на кожен урок. Однак навчання в школах велося справжніми фахівцями своєї справи, адже більшість вчителів мали педагогічну освіту європейського рівня та чималий досвід роботи на педагогічній ниві. Праця вчителів у школах українознавства потребувала повної віддачі та ентузіазму, адже за свою роботу

вчителі отримували мінімальну зарплатню, а часто працювали і без оплати [13, с. 165].

Навчання у школах українознавства тривало на вісім років. Перші чотири роки початкового навчання учні вивчали українську мову і література, пізніше у середніх класах до цих предметів додавалися історія України, географія та українська культура.

У середині 50-х років у школах українознавства були введені випускні іспити (“матура”). Учень школи українознавства на завершення свого навчання повинен був скласти два іспити з української мови та історію України або культуру України за вибором. Іспити склалися із двох частин – з письмової та усної. Усний екзамен передбачав відповідь студента з таких предметів як українська мова, література, історія, культура і географія. Екзаменаційна комісія складалася з вчителів школи, а також інспекторів, яких забезпечувала Вчительська рада [12].

У 50-х роках ХХ ст. відбувався справжній бум у розвитку української освіти. Спостерігаючи його, сучасники зауважували з цього приводу: “В останніх роках налагоджуються шкільні справи ще на краще: творяться Вищі Курси Українознавства в сімох місцевостях – заходом товариства “Самопоміч”, в Нью-Йорку навіть з правом іспитів, що уповноважують учня до вступу в університет, а цілоденні школи набувають поповнення цінними українськими педагогами, що осіли тут як емігранти після другої світової війни. Коли мова про виховне значення українських шкіл на еміграції, то не можемо поминути музичних та мистецьких шкіл, що почали творитися після приходу нової еміграції. Прийшло сюди поважне число мистців, що встигли оснувати в Нью-Йорку Український Музичний Інститут ім. Лисенка. Постали також мистецькі студії плястики та різьби, де були для цього пригожі умови” [14, с. 166].

У 60-х роках минулого століття система освіти в школах українознавства набула більш стабільного характеру. Чимало шкіл, завдяки старанням українських громад, отримали власні приміщення. Найбільш чисельна школа українознавства в Чикаго у 1969 р. мала 740 учнів, а подібний заклад у Детройті налічував 405 вихованців. Загалом школи українознавства відвідували 10 тис. учнів. У 450 класах 76 шкіл навчання вели 400 вчителів. Чотири школи мали власні приміщення [15, с. 138].

Вчительська рада, незважаючи на скромну матеріальну базу, видала понад сорок підручників і окремих навчальних планів для вчителів. На щорічних з'їздах у першу чергу обговорювалась проблема відсутності стандартизованих курсів навчання. У 1962 р. був розроблений перший стандартизований курс навчання, за яким велося навчання до середини 70-х років. З 1964 р. Вчительська рада почала видавництво бюлетеня “Рідна Школа”, де містилися шкільні звіти, статті, присвячені педагогічній проблематиці, розробки уроків тощо. Вчительська Рада діяла до 1979 р. – поки її повноваження не перебрала новосформована рада вчителів – Рідна школа, яку очолив Є. Федоренко [16, с. 1-2].

Українські освітні установи також повинні були пристосовуватися до умов навчального процесу, який проходила українська молодь в американських школах. Таким чином, у США сформувалися школи трьох типів: 1) українські католицькі школи (понад 60, в яких навчалось 16 тис. учнів); 2) суботні школи українознавства (близько 50 з 4 тис. учнів); 3) недільні школи українознавства, де вивчали переважно релігійні предмети, українську мову, історію України, українську культуру [17, с. 104].

Завдяки підвищенню освітнього рівня післявоєнної еміграції, значно зросла кількість інтелігенції та службовців в українській діаспорі. Якщо у 30-х роках ХХ ст. 80% українців у США були індустріальними робітниками, то у 1965 р. картина зайнятості різко змінюється. У США налічувалося 1,2 тис. українських лікарів, 250 професорів

університетів та коледжів, 700 інженерів, 2 тис. шкільних вчителів, 150 адвокатів. Ця тенденція невинно зростала. Наприкінці 80-х років українці серед інших національностей США посіли одне з перших місць у країні за відсотком тих, хто здобув вищу освіту. Вони гідно репрезентували свій народ перед багатонаціональним американським суспільством.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Kurpas M. The Ukrainian in America. Roots and Aspiration 1884–1954. – Toronto, 1991. – 560 p.
2. Мудрий В. Нова українська еміграція. / Українці у вільному світі. Ювілейна книга Ун. Союзу з нагоди 60-річчя. – Нью Йорк, 1953. – С. 119-120.
3. Звіт директора Центрального Представництва Української Еміграції В. Мудрого, 1947. – Immigration History Research Center (далі – IHRC),. – United Ukrainian American Relief Committee (далі – UUARC), Minneapolis, Minnesota, USA. – Box 6. Folder – 4.
4. Губчак М. Початки Школи Українознавства (Т-ва „Українська Учительська Громада” в Чикаго) / Пам’ятна Книга з нагоди 50-ліття Школи Українознавства. Чикаго, Ілліной. 1950-2000. – Чикаго, 2000.
5. Завдання української національної школи на еміграції. – Ukrainian National Museum in Chicago, Illinois, USA (далі – UNM). – Box 1 (6). – Folder 1.
6. Сюттик В. Завдання Української Католицької школи в Америці. – UNM in Chicago. – Box 2 (7). – Folder 1.
7. Коновал О. Школа Українознавства при Катедр. Соборі Св. Володимира в Чикаго (1949-1986) / Пам’ятна Книга з нагоди 50-ліття Школи Українознавства при Правосл. Соборі св. Князя Володимира. Чикаго, Ілліной. – Чикаго, 1999.– С. 14-15.
8. Курси Українознавства в ЗДА 1952 – 1953. “Учительська Громада” відділ Самопомочі, Інк. Нью-Йорк, 1953. – UNM in Chicago. – Box 2 (7). – Folder 2.
9. Кедрин І. Куди змагає українське громадянство в ЗДА? // Свобода. – Джерсі-Сіті – Нью-Йорк. – 1949. – № 99. – 29 квітня.
10. Dushnyk W. The Ukrainian Heritage in America. – New York, 1991. – 690 p.
11. Школа Українознавства в Балтиморі. – IHRC. – Miscellaneous Ukrainian Manuscript Collection. Ukrainian. – Box 1. – Folder 3.
12. Демиденко І. Безнадійний стан шкіл українознавства, 1962 р. – UNM in Chicago. – Box 2 (7). – Folder 1.
13. Ясінчук Л. Українське шкільництво поза рідними землями / Українці у вільному світі. – Джерсі Сіті: Видання Українського Народного Союзу. – С. 165 – 167.
14. Українська література на еміграції. – UNM in Chicago. – Box 29 (6). – Folder 1.
15. Саранча Г. Українська наука на еміграції: історія і сучасний стан // Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції студентів, аспірантів та молодих учених, присвячена 60-річчю Великої Перемоги / За заг. ред. проф. О. К. Закусила. – Вип. III: У 2-х част. – Ч. 1. Гуманітарні науки. – К.; 2005. – С. 74-77.
16. Шкільна Рада 1953-2003. – Нью-Йорк, 2003.
17. Мілянч А. М., Бандера В. Н., Ісаїв В. В. Українські поселення. Довідник. – Нью Йорк, 1980.

А н н о т а ц и я

Исследуются процесс становления и деятельность школ украиноведения в США во второй половине XX в. Определено роль образовательных учреждений украинской диаспоры в сохранении национальной самостоятельности, традиций и обычаев народа.